

Paraguaj - politika budúceho prezidenta F. Luga

Ivan Kováč

apríl 2008

V paraguajských prezidentských voľbách konaných 20. apríla 2008 zvíťazil bývalý biskup a stúpenec v Latinskej Amerike populárnej teológie oslobodenia Fernando Lugo. Prelomil tak 61 rokov trvajúcu dominanciu strany *Partido Colorado*. Najväčšiu rivalku a kandidátku tejto strany B. Ovelarovú porazil s náskokom 10%. Sám ešte pred voľbami hovoril, že nadišla hodina zmeny pre Paraguaj. Svoju cestu označil za stred medzi politikou ďalších dvoch ľavicovo zmýšľajúcich lídrov v regióne – Cháveza a Bacheletovej. V súvislosti s týmito udalosťami je preto nevyhnutné analyzovať dopad, aký na krajinu bude mať jeho zvolenie ako aj realizácia jeho politických cieľov.

Cieľom analýzy je preto poskytnúť pohľad na ambície budúceho prezidenta Luga s dôrazom na avizovaný moment zmeny, ktorý plánuje krajine priniesť. Predmetom analýzy sú okrem jeho základných politicko-filozofických východísk aj reformy, ktoré chce presadzovať v domácej aj zahraničnej politike a ich dopad na Paraguaj.

Politické pozadie F. Luga

Plná politická angažovanosť Luga sa začala v apríli 2007, kedy sa vzdal cirkevných aktivít, aby sa úplne venoval politike. Vatikán, odmietajúci prepojenie cirkevných predstaviteľov a politiky, mu preto bol už predtým nútený pozastaviť právo výkonu kňazstva. Jeho politická kariéra sa však datuje už do roku 2006, kedy sa dostal do povedomia verejnosti ako kritik prezidenta N. Duarteho a jeho strany *Partido Colorado*, ktorá bola pri moci nepretržite od roku 1947. Práve vtedajší prezident sa stal hlavným objektom Lugovej kritiky, najmä kvôli jeho dvojitej pozícii prezidenta krajiny a predsedu strany, ale aj z dôvodu návrhu ústavnej reformy, ktorá by umožnila jeho opätovné zvolenie, čo sa napokon nezrealizovalo.

V druhej polovici roku 2007 definitívne ohlásil kandidatúru na post prezidenta krajiny za koalíciu APC (*Alianza Patriótica para el Cambio*). Ideologické zloženie tohto heterogénneho konglomerátu tvorili strany stredu a ľavice, pričom dôležitú úlohu zohrali 2 najväčšie opozičné strany. Stratégia bloku bola založená na volaní po radikálnej zmene po šiestich dekádach identifikácie sa strany so štátom v réžii *Partido Colorado*, ktoré priviedli krajinu do enormného víru korupcie. Súčasný Paraguaj totiž dospel do štádia, kedy „korupcia

efektívne neovplyvňuje len štát, jeho predstavitel'ov a politikov, ale prejavuje sa aj v existencii silne organizovaných mafii.“¹

Ideologické pozadie samotného Luga je podľa jeho slov blízke teológii oslobodenia. Tento teologicko-filozofický koncept spája so sebou sociálnu realitu Latinskej Ameriky s religióznou oddanosťou jej obyvateľ'ov do doktríny nesúcej stopy prepojenia marxizmu a iných sociálnych ideológií s kresťanstvom. Vatikán ho však na základe 2 štúdií Kongregácie pre doktrínu viery z rokov 1984 a 1986 označil za inkompatibilný s kresťanskou vierou.

Zmes kresťanského zmýšľania asociovaného s konzervativizmom a zastávanie sociálnych názorov ľavice sú teda charakteristickým znakmi osoby F. Luga. Jeho pohľad na spoločenské témy vychádza z konzervatívneho svetonázoru, keď sám hovorí, že „vo veciach ako eutanázia alebo potrat sa plne identifikujem s katolíckou cirkvou.“² Na druhej strane tvrdí, že prichádza s radikálnymi sociálnymi zmenami a chce byť tret'ou cestou medzi regionálnou ľavicou lemovanou Bacheletovou na jednej a Chávezom na druhej strane. V médiách je nazývaný aj advokátom chudobných, s podtitulom, že o štýle jeho politiky „sa zatiaľ nevie, či bude štýlom teológov oslobodenia alebo skôr jeho suseda Lulu da Silvu.“³ Lugo však už viackrát naznačil svoju blízkosť k ideologickým postojom E. Moralesa a H. Cháveza, aj keď tvrdí, že bude konať „s nezávislosťou, bez importovania niečieho modelu“.⁴ Počas kampane sa však vyznačoval aj nacionalizmom a populisticko-polarizačným tónom diskusie charakteristickými pre lídrov spomínaného typu.

Výzvy pre nového prezidenta

Realizácia domácich politických cieľ'ov nového prezidenta F. Luga bude závisieť od niekoľkých základných aspektov. Okrem jeho reformistického presvedčenia a samotných politických rozhodnutí bude prvoradým najmä povolebná konfigurácia legislatívneho orgánu. Na efektívny výkon vlády bude úlohou Lugovho bloku APC získať spojencov pre politiku nového prezidenta. V tomto smere už prebehli jednanie so stranou neúspešného prezidentského kandidáta L. Ovieda o vytvorení parlamentnej väčšiny pre toto volebné obdobie.⁵ Otázne bude, do akej miery sa podarí udržať jednotu aj v rámci samotného širokého

¹ http://www.infolatam.com/entrada/los_significados_de_la_victoria_electora-7934.html (24.4.2008)

² http://www.elpais.com/articulo/internacional/podemos/ser/isla/gobiernos/progresistas/elpepiint/20080418elpepiint_4/Tes (24.4.2008)

³ http://www.elpais.com/articulo/opinion/Cambio/era/elpepiopi/20080422elpepiopi_2/Tes (24.4.2008)

⁴ http://www.infolatam.com/entrada/fernando_lugo_de_obispo_a_presidente-7822.html (25.4.2008)

⁵ <http://www.abc.com.py/articulos.php?pid=409726&fec=2008-04-25> (25.4.2008)

bloku strán združených v jeho APC, keďže ten tvorí až 9 rôzne veľkých strán a 20 spoločenských organizácií. Rovnako dôležitá potom bude konsolidácia a stabilita vo vláducej koalícii, ktorá sa bude musieť vyrovnáť so silne korupčným politickým prostredím charakteristickým „kupovaním“ hlasov v parlamente. Vytvorenie stabilnej parlamentnej väčšiny a efektívna kooperácia prezidenta s parlamentom sú najväčšími výzvami Luga a základnými podmienkami realizácie akýchkoľvek reforiem, od tých „kozmetických“ až po najradikálnejšie rezy v politickom systéme.

Ďalším dôležitým vnútropolitickým prvkom bude nevyhnutná rekonfigurácia systému štátnych štruktúr, ktoré sa za vlád *Partido Colorado* stali servisom strany a doteraz sú presiaknuté nielen korupciou ale najmä ľuďmi charakteristickými zisťou oddanosťou vládnej moci. Pre Luga môžu tieto skutočnosti spôsobiť problémy aj z dôvodu, že zatiaľ nemá žiadne praktické skúsenosti z politického riadenia a v samotnej politike pôsobí veľmi krátko.

Domáca politika

Po šiestich desaťročiach nadvlády jednej strany s dlhým obdobím diktatúry jedného muža v podaní prezidenta Stroessnera (od 1954 až do 1989) sa podarilo strane *Partido Colorado* preniknúť do všetkých sfér správy a výkonu moci. Krajina sa z tohto dôvodu zmieta v korupcii a chudobe a sociálne kontroverzie sú dôsledkom jej pozície na chvoste rebríčka ekonomickej prosperity regiónu Latinskej Ameriky. Human Development Index za rok 2007 odhalil pozíciu krajiny na chvoste juhoamerického subkontinentu, keď horšiu štatistiku v tomto smere vykazuje už len Bolívia.⁶ Odhadovaný HDP za roku 2007 vo výške cca 4000 USD/os. ju tiež radí až na predposledné miesto v južnej Amerike.⁷

Ciele svojho politického snaženia zhrnul Lugo vo volebnej kampani do 3 bodov:

1. národné zmierenie
2. slobodné a suverénne súdnictvo a štátna správa
3. ekonomický rast a sociálna rovnosť⁸

Sociálnopolitické ciele F. Luga v predvolebnej kampani rezonovali najmä v podobe pomoci tým najchudobnejším. Plánuje sa pri tom zamerať na indiánske obyvateľstvo a na ľudí bez práce, vzdelania či obydlia. Osobitnú pozornosť venuje najmä programu agrárnej reformy. V jeho plánoch je aj vyvlastnenie pozemkov, keďže je mnoho takých, ktoré „nie sú racionálne

⁶ http://hdr.undp.org/en/media/hdr_20072008_en_complete.pdf (25.4.2008)

⁷ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/01/weodata/index.aspx> (25.4.2008)

⁸ http://www.abc.com.py/blogs/post_view.php?bl_id=14&id=d5e67ced15e86d994718b27caa9de6e7 (26.4.2008)

využívané.“⁹ Už avizoval vytvorenie národného pozemkového katastra, ktorý doteraz v Paraguaji neexistoval, ako prvý krok na ceste k realizácii tohto cieľa.

Ďalším zo zásadných krokov, ktoré chce uskutočniť ešte počas prvého roku vlády je reforma ústavy. Považuje ju za jednu z priorít agendy pre rok 2009, keďže podľa jeho názoru „súčasná ústava nepriniesla očakávané výsledky.“¹⁰ Základným cieľom preto bude „očistiť“ ju od stôp, ktoré na nej zanechalo dlhé obdobie vlády jednej strany, ktoré nevytvorilo mechanizmy pre zaistenie nezávislosti súdnej moci, ktorá tým prestala byť apolitická. K otázke zavedenia klauzuly o možnosti znovuzvolenia, ktorá momentálne v ústave nie je, sa Lugo zatiaľ nevyjadril, ale s najväčšou pravdepodobnosťou bude nevyhnutné na vyvodenie prognózy najprv počkať na zloženie vlády a politickú aj občiansku podporu, ktorú si Lugo počas svojho mandátu získa.

Zahraničná politika

Oblasťou, kde od Paraguaja môžeme očakávať zvýšenú aktivitu a doktrínálne zmeny je celkom určite zahraničná politika krajiny. Budúci prezident už sám avizoval, že chce krajinu vrátiť na mapu sveta a pre tento cieľ pripravil niekoľko základných východísk jeho zahraničnej politiky, ktoré zohrali dôležitú úlohu aj v prezidentských voľbách.

Regionálne vzťahy

Horúcou témou regionálnej kampane sa stali Lugove vyhlásenia o potrebe otvorenia zmlúv o hydroenergetických dielach Itaipú s Brazíliou (podpísaný 1973), resp. Yacyretá s Argentínou (podpísaný 1989). Kontrakty boli podpísané ešte za éry diktátora Stroessnera a podľa Luga majú preto susedné štáty voči Paraguaju historický dlh. Paraguaj je totiž najväčším svetovým producentom elektrickej energie v prepočte na obyvateľa a je na 12. mieste medzi svetovými hydroenergetickými veľmocami. Cieľom prezidenta bude z tejto pozície vyťažiť a to tým, že navrhuje zaviesť pre exportovanú energiu trhové ceny tak, aby sa podľa jeho slov dosiahlo cenovej spravodlivosti. Nemožnosť unilaterálneho otvorenia zmlúv vytvára predpoklady pre zložité diplomatické rokovania so susedmi o vzťahu cenovej relácie energie k reálnym trhovým podmienkam. Vo vzťahu k Brazílii je možné povedať, že napriek tomu, že prezident Lula zatiaľ odmieta rokovania o zvýšení cien, „ak urobí politické gesto

⁹ http://www.elpais.com/articulo/internacional/podemos/ser/isla/gobiernos/progresistas/elpepiint/20080418/elpepiint_4/Tes (26.4.2008)

¹⁰ http://www.elpais.com/articulo/internacional/victoria/nueva/izquierda/latinoamericana/elpepiint/20080422/elpepiint_3/Tes (26.4.2008)

a bude vyjednávať o zvýšenej cene, Brazília si bude môcť uchovať pozitívny vplyv v Paraguaji.¹¹ Samotný Lugo vyjadril presvedčenie, že rokovania budú vedené v duchu, ktorý nepoškodí vzájomné vzťahy s týmito kľúčovými partnermi krajiny.

Druhou veľkou témou zahraničnej politiky budúceho prezidenta Luga bude otázka regionálnej integrácie. V tomto smere idú Lugove myšlienky až za hranice Mercosuru a verí v realizáciu myšlienky integrácie celej Latinskej Ameriky, keď hovorí, že „sen Bolívara a San Martína je výzvou pre 21. storočie.“¹² Jeho cieľom teda zostáva posilnenie jednoty v regióne celej Latinskej Ameriky a zapojenie čo najväčšieho počtu krajín do integračného procesu, ktorého základom by podľa neho mala byť subregionálna integrácia – v paraguajskom prípade na pôde Mercosuru.

V otázke budúcej podoby Mercosuru si Lugo v prvom rade kladie za cieľ obnovenie politickej angažovanosti Paraguaja v tomto zoskupení a svoje ciele zhrnul do základného konceptu – „integrácia s väčšou sociálnou rovnosťou a s väčšou symetriou.“¹³ Celková zmena politickej situácie vnútri Mercosuru totiž spočíva najmä v tom, že Paraguaj sa pod Lugom bude snažiť nahradiť pasivitu svojich predchádzajúcich vlád väčšou aktivitou a užšou komunikáciou s ostatnými vládami, ktoré sú prvýkrát v histórii bloku všetky ľavicovo orientované, čo dáva Lugovým ambíciám na prehlbenie sociálneho rozmeru zoskupenia veľké šance. Volanie po symetrii Mercosuru je súčasťou snahy vybudovať aktívnu politiku, v rámci ktorej by Paraguaj, spolu s Uruguajom ako malé krajiny po boku 2 veľmocí, získal rešpekt a aby jeho hlas v rámci zoskupenia bolo počuť. Politika jeho predchodcov v kresle prezidenta krajiny je totiž jednou z príčin pasivity Paraguaja, ktorá viedla k vytvoreniu priepastnej asymetrie v rámci Mercosuru.

Bilaterálne vzťahy s USA a Čínou

Veľký význam má Lugovo zvolenie aj pre USA, kde je Paraguaju pripisovaný strategický význam minimálne v dvoch aspektoch – v bezpečnostnom a v energetickej otázke už spomínaných zásob pitnej vody. Bezpečnostné hľadisko stavia Paraguaj do uhla záujmu USA z dôvodu, že tvorí súčasť tzv. trojhranice s Argentínou a Brazíliou, ktorá je známa silnou moslimskou populáciou a vysokou produkciou drog spojenou s prítomnosťou ilegálnych ozbrojených skupín, ktoré sa navyše angažujú v pašovaní zbraní. Po teroristických

¹¹ http://www.infolatam.com/entrada/los_significados_de_la_victoria_electora-7934.html (27.4.2008)

¹² <http://fernandolugo.blogspot.com/search?updated-max=2008-04-24T12%3A33%3A00-07%3A00&max-results=7> (27.4.2008)

¹³ <http://www.abc.com.py/articulos.php?pid=404068&fec=2008-04-04> (27.4.2008)

útokoch z 11.9.2001 sa vo vyšetrovaní ich pozadia americké úrady zamerali aj na túto oblasť, ako jedno z potenciálnych ohnísk islamského radikalizmu. V roku 2005 sa Bushovej administratíve podarilo zaistiť v strategicky dôležitej oblasti paraguajský súhlas s využívaním leteckej základne a pôsobením amerických jednotiek v pohraničnej zóne. Okrem Kolumbie existujú v južnej Amerike už len Ekvádor a práve Paraguaj ako štáty kooperujúce s USA vo vojenskej oblasti. Ekvádor však po nástupe prezidenta Correu oznámil úmysel nepredĺžiť bilaterálnu zmluvu o využívaní leteckej základne v Mante, ktorá vyprší v roku 2009. Podobný scenár je zrejme možné očakávať aj v Paraguaji, keďže krajina sa snaží o podporu bezpečnostnej integrácie v rámci južnej Ameriky v projekte *Consejo Sudamericano de Seguridad* a nejaví úmysel prehĺbovania užšej vojenskej spolupráce s USA. Na druhej strane, na prvom stretnutí s novozvoleným prezidentom mu americký veľvyslanec v Paraguaji ponúkol 500 mil. USD ako pomoc na boj proti chudobe a negramotnosti.¹⁴ Štedrá finančná pomoc USA tak môže ešte zamiešať karty pri Lugovom rozhodovaní o pokračovaní americkej vojenskej prítomnosti v krajine.

V otázke strategického významu vodu ako tekutiny budúcnosti je kľúčová pozícia Paraguaja celkom zrejماً a spolu s Brazíliou tvoria na vodu najbohatšie krajiny Latinskej Ameriky, čím sa dostávajú do popredia aj na rebríčku ohrozených, ak má byť pravdou tvrdenie, že budúce vojny sa povedú práve o vodu a prístup k nej.

Vo vzťahu k ďalšiemu dôležitému aktérovi medzinárodných vzťahov, Číne, je určite potrebné očakávať zmeny, keďže Paraguay ako jediná krajina Latinskej Ameriky nemá diplomatické styky s Čínou, ale len s odštiepeneckým Taiwanom, ktorého je najväčším spojencom v južnej Amerike. Lugo už v tomto zmysle jasne deklaroval vôľu nadviazať plné diplomatické a hospodárske styky s kontinentálnou Čínou a zároveň zachovať taký model vzťahu s Taiwanom, ktorý by udržal jeho súčasnú pozitívnu dimenziu.

Záver

Zvolenie Fernanda Luga za prezidenta Paraguaju bude mať s určitosťou zásadný dopad na politiku krajiny. Východiskom bude skutočnosť, že sa mu podarilo prelomiť 61 rokov trvajúcu dominanciu *Partido Colorado*. Pred budúcim prezidentom stojí množstvo výziev a cieľov, ktoré si kladie tak v domácej ako aj zahraničnej politike. Hlavnou výzvou nasledujúcich mesiacov však bude predovšetkým udržanie jednoty v bloku, ktorý ho nominoval na prezidenta, teda v APC, a vytvorenie fungujúcej a s parlamentom efektívne

¹⁴ <http://fernandolugo.blogspot.com/2008/04/embajados-de-los-eeuu-visit-al.html>

*** Kabinet ibero-amerických štúdií ***

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

kooperujúcej vlády. Za týmto účelom bude kľúčové nájsť si spojencov na politickej scéne krajiny, ktorý by vytvorili vládu spolu s APC. Základným predpokladom pre realizáciu akýchkoľvek cieľov je totiž fungujúca a jednotná parlamentná väčšina vedúca k prepotrebnej politickej stabilite.

V domácej politike sú Lugovými ambíciami predovšetkým ciele sociálneho charakteru. Ich naplneniu ale bude predchádzať očista politického systému a mechanizmov štátnej moci od deformácii spôsobených desaťročiami vlády štátostrany. Hlavnými nástrojmi na domácej politickej scéne sú reforma ústavy, ktorá by mala pomôcť vyňať krajinu z netransparentných praktík a agrárna reforma, ktorá by mala vrátiť pôdu do rúk štátu pomocou znárodnenia. Sociálne programy sa zamerajú najmä na najcitlivejšie sociálnej skupiny a zdrojom ich financovania by mohli byť aj zvýšené výnosy z hydroenergie, ktorá je najväčším bohatstvom krajiny. Veľkou neznámou však ostáva samotný charakter ľavicovej politiky, ktorú Lugo nastolí. Momentálne je totiž stále nejasné, či sa bude uberať cestou Cháveza a Moralesa, alebo sa nechá inšpirovať susedmi Kirchnerovou a Lulom. Ak by sa rozhodol pre prvú variantu, určite by to znamenalo strategickú zmenu na politickej mape južnej Ameriky a mohlo by to krajinu priviesť až do ľavicového zoskupenia ALBA vyznávajúceho idey tzv. socializmu pre 21.storočie.

V zahraničnej politike sa pod Lugovým vedením Paraguaj vráti späť na scénu. Najmä v južnej Amerike bude badateľná jeho snaha o aktívnu politiku smerujúcu k väčšej sociálnej dimenzii a symetrii aktérov v rámci Mercosuru. Vo vzťahoch s Argentínou a Brazíliou možno očakávať snahu o kompromisné vyriešenie Lugovej požiadavky na otvorenie zmlúv o vodných dielach s cieľom upraviť ceny energie na trhovú hodnotu. V opačnom prípade môže dôjsť ku konfliktom, ktoré jednak narušia napredovanie integrácie v Mercosure a okrem toho zrejme pripútajú Paraguaj bližšie k Venezuele, ktorá môže využiť svoj tradičný nástroj ropnej diplomacie a finančných stimulov.

Vzťahy s USA sa už nebudú vyvíjať po natoľko priateľskej osi ako za vlády predchádzajúceho prezidenta a je možné očakávať čiastočné ochladenie vzájomných vzťahov, ktoré by mohlo vyústiť až do nesúhlasu so súčasnou americkou vojenskou prítomnosťou v krajine. Novým momentom v zahraničnej politike určite bude zmena stratégie voči Číne. Paraguaj nadviaže plné diplomatické styky s kontinentálnou Čínou a bude podporovať hospodársku spoluprácu, čo ale môže byť negatívne vnímané jeho doterajším spojencom Taiwanom.